

Medicinsk gas

Af Morten A. Skydsgaard
Museumsinspektør, Steno Museet

Bedøvelsesgassernes tidlige historie minder om elektricitetens tidlige historie. Længe efter elektriciteten fik en praktisk betydning, blev de såkaldte »elektrificeringsmaskiner« benyttet ved selskaber hos det fine borgerskab i 1700-tallet. Det var morsomt at se en kvindes hår stritte i alle retninger, når hun blev opladet, ligesom at se gnisten, der slog fra hendes mund, når en mand afladede hende med et kys. På lignende vis blev indånding af kvælstofforilte en selskabsleg i begyndelsen af 1800-tallet, da den engelske kemiker Humphrey Davy opdagede, at gassen fremkaldte frøisen. I USA afholdt man såkaldte lattergas-selskaber, hvor indånding af gassen fremkaldte beruselse.

Inspireret af denne morskabsgas forsøgte tandlægen Horace Wells (1815-48) i 1844 sig med gassen ved tandudtrækning uden at metoden vandt frem. Således blev det tandlægen William Morton (1819-1848), som to år senere vakte international opsigt med sine forsøg med et andet stof, æter. Forsøgene fandt sted ved Massachusetts General Hospital, hvor operationsstuen i dag er bevaret under navnet »The Ether Dome«.

Mindeplade for kloroformens opfinder. Fotograferet i Edinburgh Cathedral af Haagen Adeler.

Strid mellem ætertilhængere og kloroformtilhængere

Æterbedøvelsen spredtes hurtigt til Europa og Ugeskrift for Læer bragte den første artikel om metoden i 1847. Forfatteren mente, at det endnu måtte »lades aldeles uafgjort« om metoden ville finde udbredt anvendelse. Han fandt det ydermere »noget Uhyggeligt«, at lægen med overlæg bragte patienten i en »Cadaverlignende« tilstand. Ikke desto mindre vandt æternarkose hurtigt indpas i Danmark og blev benyttet af kirurgen Søren Eskildsen Larsen (1802-1890) første gang i februar 1847. Æter fik imidlertid konkurrence samme år, hvor James Young Simpson (1811-1870) fandt en ny gas, kloroform, med en fortrinlig bedøvende virkning. Kloroform bredte sig på lignende vis og fik også en positiv omtale i Danmark. Kloroformbedøvelsen blev dog i stigende grad associeret med dødsfald, hvilket fremkaldte en langvarig strid mellem ætertilhængere og kloroformtilhængere. Det endte med, at stadig større statistiske arbejder blev inddraget i striden, således at man i 1892 analyserede 109.000 anæstesier, som viste, at dødeligheden var tre-fire gange højere ved brug af kloroform. Derefter blev æter det foretrukne bedøvelsesmiddel indtil 1940'erne, hvor barbituraterne vandt frem.

(Foto: Frank Mirz)

På billedet ovenfor ses en rekonstruktion af en operationsstue fra det tidlige 1900-tal. Anæstesimaskinen er en såkaldt »Ombredannes maske« (1908) til æteranæstesi opkaldt efter den franske kirurg Louis Ombredanne (1871-1956). Maskens brugssted er ukendt. Ved siden af patientens hoved ses en »tungeholder«.

Fra: Medicus 5/2004